

«سنگ در کلمه» بعنوان فلسفه زبان در حکمت اشراق سهروردی

محمود رضا مرادیان*

چکیده

نوشتار حاضر به بررسی فلسفه زبان از دیدگاه سهروردی در قالب «تشکیک در کلمه» با استناد به کتابها، رساله‌ها و داستانهای رمزی وی میپردازد. برای نیل به این مقصود، ابتدا، کتب، رسائل و داستانهای سهروردی بعنوان منابع دسته اول و همچنین منابع دست دومی که به شرح حکمت اشراق پرداخته یا در آنها سخنی درباره زبان و ماهیت آن ذکر شده، مورد مطالعه دقیق قرار گرفته و نکات مربوط، جداگانه گردآوری گردیده و سپس مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است. تحلیل محتوای این نکات منجر به کشف حقیقتی بنام «تشکیک در زبان» یا عبارت دقیقتر، «تشکیک در کلمه» شد. همچنین نتایج این پژوهش نشان میدهد که سهروردی با اتخاذ رویکردی تقلیل‌گرا، محور فلسفه زبانی خود را بر «کلمه» قرار داده و برای آن سه مرتبه کلی وجودی و نوری به

۱۴۷

* استادیار گروه زبان انگلیسی دانشگاه لرستان؛ mrmoradian@yahoo.com

تاریخ دریافت: ۹۴/۱۲/۲۲ تاریخ تأیید: ۹۵/۲/۷

سال ششم، شماره چهارم
بهار ۱۳۹۵
صفحات ۱۴۷-۱۶۲

نامهای «کلمات کبری»، «کلمات وسطی» و «کلمات صغری» در نظر گرفته است. کلمات کبری در رأس، کلمات وسطی در میان و کلمات صغری در پایتترین حد این مرتبه وجودی قرار دارند. این کلمات، بواسطه «کلمه علیا»، از حضرت حق صادر میشوند و منشأ خلقت در عالم هستی یا عالم امکان میباشند. در فرایند آفرینش، ابتدا، حضرت حق یا واجب‌الوجود یا نورالانوار، «کلمه علیا» را خلق میکند. کلمه علیا مانند نورالانوار یا واجب‌الوجود یا خداوند، واحد و مجرد است، اما از نظر مرتبه و نورانیت از خداوند پایتتر است؛ چون ورای پروردگار نور و کلمه‌یی نیست. کلمه علیا معادل با «نور اقرب» در حکمت اشراق سهروردی و «عقل اول» در فلسفه مشائی فارابی و ابن‌سیناست و از انوار این کلمه، کلمات کبری دیگری ایجاد میگردد. بر اساس متون نگارش یافته در باب حکمت اشراق، «آخرین کلمه کبری»، جبرئیل یا عقل فعال یا عقل دهم است. کلمه جبرئیل یا روح‌القدس، باعث ایجاد کلمات نازلتری بنام کلمات وسطی و کلمات صغری میشود. در حکمت اشراق، کلمات وسطی، معادل با نفوس فلکی نه‌گانه‌اند و بلحاظ مرتبه وجودی از کلمات کبری نازلترند. کلمات صغری که از اشراق کلمه جبرئیل یا عقل فعال بوجود می‌آیند، معادل با نفوس ناطقه انسانیند که نوشتار حاضر به بررسی هرکدام بطور مفصل میپردازد.

کلیدواژه‌ها: فلسفه زبان، تشکیک در کلمه، کلمات کبری، وسطی و صغری، حکمت اشراق، سهروردی

* * *

مقدمه

۱۴۸ دو رویکرد عمومی نسبت به تحلیل و تبیین پدیده زبان وجود دارد؛ رویکرد تجربه‌گرایی^۱ و رویکرد خردگرایی^۲. از منظر تجربه‌گرایی، پدیده زبان و شکلگیری آن در نوع بشر از طریق تجربیات حسی و استدلال استقرائی توسط انسان ایجاد میشود. بنابراین، از دیدگاه، پدیده زبان و شکلگیری آن در انسان امری پسینی است

1. empiricism
2. rationalism

